

Att skapa (språklig) mellanförståelighet i Europa

Om EuRom4 och andra program för att skapa grannspråksförståelse mellan besläktade språk

0. Inledning

Funktionell mellanförståelighet mellan språk innebär att förstå tidningar på portugisiska, spanska, italienska, franska, engelska, tyska, holländska eller på något annat språk utan att kunna tala dessa språk. Med mellanförståelighet menas när en fransman förstår en tysk i Berlin eller ger upplysningar till en italienare i Paris och båda talar sitt eget modersmål och förstår den andres. Med mellanförståelighet menas också forskare som utbyter idéer och kulturella och industriella innovationer eller företagschefer som förhandlar avtal, var och en på sitt modersmål.

Mellanförståelighet har funnits i alla tider. I Sydeuropas hamnar fanns mycket tidigt en mellanförståelse mellan talare med besläktade språk: en spansk sjöman talade på spanska med en italienare som svarade honom på italienska. Skriftliga källor vittnar om att ända sedan de första medeltida marknaderna i Troyes i Champagne, talade kunder och köpmän från hela Europa var och en sitt modersmål. På senare tid kom mellanförståeligheten i bruk inom olika yrkesgrupper i byggindustrin, i Frankrike i samband med olika invandrargrupper från Italien, Spanien och Portugal. Jag har även fått bekräftat för mig av ledaren för byggnadsarbetarnas fackförbund i Holland att så också skett inom byggindustrin även i Nordeuropa. Vi känner även till att man praktiserat mellanförståelse i de skandinaviska länderna där man har en lång värdefull erfarenhet av detta. Mellankommunikationen mellan skandinaver har varsamt bevarats. Vuxna vet att man mer eller mindre väl kan göra sig förstådd på sitt eget modersmål från ett land till ett annat genom några små justeringar, och att man utan större besvär kan läsa de övriga språken (Börestam 2002). Mer generellt vet vi att ett stort antal europeiska medborgare med olika språk regelbundet skickar elektroniska meddelanden till varandra på sitt respektive modersmål.

Men sedan ett femtontal år har ett antal europeiska forskare, efter initiativ från ett antal europeiska länder, särskilt Frankrike, försökt att starta och utveckla vetenskapliga program för mellanförståelighet, och detta trots att det inte funnits någon verklig flerspråkig tradition i Västeuropa och att den på grund av konjunkturen försvagats i Central- och Östeuropa.

I detta föredrag ska jag försöka förklara varför dessa mellanförståeliga program har startats och utvecklats, redogöra för hur programmet EuRom4 har utvecklats, kortfattat

presentera flera program för mellanförståelighet som utvecklats i Europa och ta upp några erfarenheter, möjligheter och problem som vi stött på inom ramen för ICE-programmet.

1. Varför har program för mellanförståelighet startats och utvecklats?

Som ni förstår kan jag inte tala å alla programs vägnar. Jag känner inte till alla pågående program och jag har inte haft äran att träffa alla grupper inom alla program som jag känner till.

Men en sak är klar: i slutet av 1980- och i början av 1990-talet – efter det att Spanien och Portugal gått med i det europeiska samarbetet, alldeles innan den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen (EEC) förvandlades till Europeiska Unionen (EU) – startade ett antal forskarlag i Europa av olika anledningar projekt för att utarbeta metoder för skriftlig mellanförståelighet mellan romanska språk, t.ex. EuRom4 [under ledning av Claire Blanche-Benveniste, Aix-en-Provence], Galatea [under Louise Dabène, Grenoble], EuroCom Rom [under Horst G. Klein, Frankfurt], och Intercommunicabilité Romane [under J. Schmitt-Jensen, Aarhus].

I slutet av 1990-talet och början av 2000-talet – det vill säga efter Maastrichtavtalet och sedan Sverige, Finland och Österrike blivit medlemmar, ungefär när den gemensamma europeiska valutan ”euro” skapades, antogs av 11 medlemsländer och infördes materiellt som mynt och sedlar, och givetvis efter de uppmuntrande resultat som uppnåddes i de första projekten – var det som om arbetet med mellanförståeligheten fick en ny skjuts.

1.1 Varför EuRom4 ?

Nu i efterhand kan man konstatera att det var Claire Blanche-Benveniste som låg bakom idén att utarbeta metoden EuRom4, det vill säga en metod för passiv språkförståelse mellan romanska språk. Jag menar att det också var två nödvändigheter som sammanföll i samband med byggandet av Europa: en politisk och en kulturell nödvändighet.

En politisk nödvändighet: Med den europeiska integrationen konstaterade alla observatörer att nationalstaten upphörde och gick över i en struktur av ”imperietyp”. I den tidens Europa började utbytena mellan olika språk att bli många, för såväl personer som för företag och institutioner. Imperiestrukturen fanns även i den internationella kommunikationen i Europa, där ett enda språk tycktes bli dominerande, engelska. På frågan om Europa hade kunnat utvecklas politiskt utan ett gemensamt idiom som inte skulle vara engelskan, svarade många specialister, däribland Claude Hagège, att man kunde hitta lösningen i Centraleuropas förflutna: flerspråkighet. Den politiska nödvändigheten har alltså drag av en erfarenhet som vi har varit konfronterade med tidigare. Professorerna i GARS (under Claire Blanche-

Benveniste) vid universitetet i Aix-en-Provence har samarbetade under lång tid på franska med sina kollegor i Sydeuropa (i synnerhet italienare, spanjorer och portugiser) som tillhörde en generation som hade studerat franska som första främmande språk och som därför talade språket flytande. När dessa professorer i slutet av 80-talet beslutade att ta med sina doktorander i internationella samarbeten mellan dessa länder uppstod ett praktiskt problem: på vilket/vilka språk skulle man kommunicera? De allra flesta italienska, spanska och portugisiska doktorander hade studerat engelska som första främmande språk. Och när man hörde med samtliga personer, kunde få av dem verkligen kommunicera på engelska. Dessutom verkade det absurt att en fransman, en italienare, en spanjor och en portugis (som tillhör den romanska sociokulturella sfären) skulle försöka kommunicera på engelska (ett språk som är en del av den germanska sociokulturella sfären). Och det var då idén om att arbeta tillsammans utan att privilegiera något av språken på bekostnad av de andra föll sig helt naturligt. Vi talade alla språk som ligger mycket nära varandra och, med en smula uppmärksamhet, kunde vi tala vårt modersmål och bli förstådda.

En kulturell nödvändighet: Undervisningen i andra språk än engelska var i kris, även som B-språk (andra främmande språk), utom kanske spanskan: romanska språk blev allt mer ovanliga som A-språk, och resultaten i B-språket var ofta nedslående. Det var inte säkert att man på ett enkelt sätt kunde vända denna utveckling, men det framstod som angeläget för oss i dåvarande situation i Europa att återge studierna och kunskapen i de romanska språken – franska, spanska, italienska, portugisiska – sitt värde i deras naturliga geografiska område. Det handlade inte om att föra ett krig mot engelskan. Det stod klart att en stor del av utbytena, särskilt handelsutbytena, förmodligen skulle ske på engelska. Men i Sydeuropa där den vetenskapliga och kulturella kreativiteten (sång, litteratur, film, tv, radio) inte hade minskat och där européerna talade romanska språk som liknade varandra, verkade det möjligt att utveckla en form av lättillgänglig och praktisk flerspråkighet.

Och eftersom den här typen av kommunikation var väldigt funktionell beslöt vi att skapa ett program för att utarbeta en undervisningsmetod, EuRom4-metoden.

1.2. Vad har hänt med tidigare mellanförståelighetsprojekt?

Vissa projekt, som EuroCom, utformades parallellt med att man lät det ingå i ny forskning och nytt utvecklingsarbete. EuroCom-teamet skapade Internetplatsen Eurocomresearch.net (se <http://www.eurocomresearch.net>) för att sprida ”all information om forskningsgruppen

EuroCom och dess internationella program”, samt utvecklat EuroCom-centret (<http://www.eurocomcenter.com>) för att kunna erbjuda:

- interaktiva seminarier ”on line” för olika målgrupper för att ge dem receptiv kompetens inom de tre stora språkgrupperna,
- seminarier ”on line” för olika yrkesgrupper för att lära ut läskunskaper inom olika fackspråk,
- fortbildningsseminarier inom flerspråkighet för lärare i främmande språk,
- kurser särskilt inriktade på utbildning i läs- och hörförståelse på ett visst närbesläktat språk,
- speciella erbjudanden till företag, institutioner och förvaltningar, och försökskurser avsedda för folkuniversitet (studieförbund) och lärarhögskolor.

De startade samtidigt EuroCom Ger-projektet för att utveckla mellanförståelsen mellan de germanska språken (i vid bemärkelse, germanska och skandinaviska) och EuroCom Sla-projektet för de slaviska språken.

Man har även utformat andra projekt som Galatea (se <http://www.u-grenoble3.fr/galatea>) som i sin tur skapat projektet Galanet (se <http://www.galanet.be>) som ”har till uppgift att skapa en plattform för distansundervisning på Internet för portugisiska, italienska, spanska och franska språkbrukare där de kan öva mellanförståelse”.

Andra projekt som EuRom4 har dessvärre inte kommit igång. Likväl har metoden haft viss framgång och olika interna och externa utvecklingsarbeten pågår. Så har till exempel initiativtagarna till Euromania-programmet (lett av P. Escudé, Toulouse) inspirerats av EuRom4-programmet och beslutat att utveckla metoder lämpade för barn från 8 till 11 år och att inkludera nya romanska språk som rumänskan och katalanskan. Som en av huvudmedlemmarna i EuRom4-programmet har jag inspirerats av det och utvecklat programmet ICE (se <http://logatome.org/>) för att få fram metoder för skriftlig och muntlig mellanförståelighet omfattande samtliga europeiska språk (romanska, germanska, skandinaviska, slaviska, grekiska, ...).

1.3. Varför ICE?

Efter arbetet med EuRom4 och de uppmuntrande resultat jag fick då jag undervisade, och innan jag beslutade att skapa ICE, försökte jag fundera över och verkligen förstå varför jag skulle utveckla ett sådant program.

Först kommer jag kortfattat att påminna om de metoder som finns tillgängliga för internationell språklig kommunikation (utan mänsklig eller icke-mänsklig hjälp utifrån av översättare eller tolk).

Den mer eller mindre reflexbetingade metod man oftast kommer i kontakt med är den enspråkiga ”symmetriska” kommunikationen, det vill säga att språkbrukare med olika modersmål kommunicerar antingen på ett av sina modersmål eller på ett gemensamt främmande språk. Det första fallet innebär att en av de två talarna uttrycker sig mer eller mindre obehindrat på ett främmande språk medan den andra med lätthet svarar på sitt modersmål; en av dem kommer med andra ord alltid att vara i underläge. I det andra fallet kommer uppenbarligen ingen av dem att gynnas, men historien har visat att (bortsett från bristen på respekt för länders språkliga och kulturella mångfald) den här typen av internationell språklig lösning (med naturliga språk som latin, franska, engelska eller med konstruerade språk som lingua franca, esperanto eller på senare tid europanton) har fyllt ett behov utan att för den skull vara helt tillfredsställande. Även om metoden ibland kan leda till kontakter så medger den inte en fullständigt genomförd kommunikation. Endast i sällsynta fall kan man behärska ett främmande språk, inklusive engelskan, tillräckligt bra för att kunna framföra ett budskap så som man skulle vilja eller kunna framföra det på sitt modersmål.

När det gäller engelskan som internationellt språk vill jag nämna flera brittiska källor: English as a Global Language (1997) av professor David Crystal vid Wales universitet och de olika rapporter som British Council regelbundet beställer och där den senaste som kom ut i början av året bekräftar de föregående. Alla kommer till samma slutsats, nämligen att om vi vill komma förbi det stadium där vi bara har elementära utbyten med varandra, behöver vi något annat än engelskan. Och David Graddol, lingvistikforskare vid Open University (distansutbildningsuniversitet) och författare till rapporterna från 2000 och 2006 bekräftar att engelskan inte kommer att sprida sig över världen så som man väntat sig.

Mångspråkighet(smetoden), det vill säga en situation där flera olika språk existerar vid sidan av varandra, skulle kunna godtas om den vore tillfredsställande för så många som möjligt i de flesta situationer, vilket inte alltid verkar vara fallet när man ser hur svårt det är att tillägna sig muntliga och skriftliga färdigheter på ett främmande språk och hur mycket

det att uttrycka sig på ett främmande språk fördummar inte bara samtalen hos en stor del av språkbrukarna utan ibland även språkbrukarna själva. Europeiska unionen har till exempel sedan starten valt mångspråkighet. Fastän den är väldigt kostsam, tycks inte den här metoden fungera så bra som man trodde inom institutionerna: de producerar allt fler dokument på enbart engelska. Den tycks inte heller fungera bland folk: EU:s tjänstemän kommunicerar sinsemellan allt mer enbart på engelska, särskilt sedan länderna i Nordeuropa gick med i unionen. Allmänheten känner sig å andra sidan framför allt frustrerad av att det inte finns någon riktigt tillfredsställande lösning. De kan oftast varken förstå varandra eller göra sig förstådda.

Flerspråkighet(smetoden), det vill säga en situation där ett samhälle behärskar flera språk, verkar intressantast ur flera aspekter: respekt för kulturella och språkliga skillnader, språkligt oberoende i de flesta tal- och förståelsesituationer, tillgång till all möjlig information och kunskap. Men metoden har sina begränsningar. Vid ett av mina symposier påminde Claude Hagège, professor vid Collège de France, om att det i Indien finns mer än 1600 språk som talas av lika många folkgrupper, som kännetecknas av just sitt språk och andra kulturella yttringar, samt att författningen för närvarande, vid sidan av Indiens officiella språk hindi och engelska, erkänner nitton andra officiella språk. Men han påpekade också att även om den indiska befolkningen generellt sett är flerspråkig, så är ett begränsat antal personer som tillhör samhällets gynnade klasser och ofta även dess högsta ledande skikt enspråkiga (engelsktalande utan något indiskt språk). Ändå menar S. Kichenassamy (2004) på tal om samma geografiska område, att ett dominerande språk redan levde sida vid sida med många andra språk inom samma område och att mellanförståeligheten mellan alla dessa språk redan fungerade. Claude Hagège påpekade å andra sidan att om man tog Afrika söder om Sahara som ett annat exempel så ser den politiska strukturen helt annorlunda ut där, medan de sociala strukturerna och alltså den språkliga situationen är jämförbara: stamsamhällellens sammanhållning och öppenhet har nämligen resulterat i en mångdubbling av antalet flerspråkiga individer som troligtvis ökat ytterligare genom månggiftet, som bl.a. har den effekten att barnen vid permanent kontakt med en rad olika hustrur tillägnat sig flera modersmål i ordets bokstavliga mening.

Innan vi sedan satte i gång något projekt, måste vi fastställa folkens behov för att kunna sätta upp vårt mål, nämligen att effektivt tillgodose aktuella konkreta behov.

I dag märker man att människor har ett starkt intresse att uttrycka sig. Det finns en ovanligt stor marknad för språk. Språkskolor dyker upp som svampar ur jorden, alla med ett allt

överskuggande huvudmål: att lära ut ett enda språk, i de allra flesta fall engelska. Men i nuvarande situation, när informationsutbytet ständigt ökar men när både tiden och utrymmet i så oerhört hög grad domineras av ”högljutt och tomt” tal, är det informationen i sig, mer än dess spridning, som utgör den verkliga rikedom; det är den som leder till kunskap.

För att få tillgång till den rikedom måste man kunna läsa, lyssna, söka efter samband och hitta betydelse på flera olika språk, eftersom information allt oftare ges i originalversion – inte på engelska. Tvärtom vad många föreställer sig används engelskan faktiskt allt mindre världen över. Detta beror delvis på att allt färre har engelska som modersmål. (Här finns en demografisk faktor: David Graddol lägger fram siffror som visar att den engelskspråkiga befolkningen i världen kan komma att minska med 8% mellan år 1950 och 2050. Samtidigt ökade i USA den spanskspråkiga befolkningen med 50% och den kinesiskspråkiga med 98% mellan år 1990 och 2000.) Angående engelskans tillbakagång ska jag ge ett enda mycket talande exempel: andra språk än engelskan breder ut sig inom nya medier som internet, där produktionen av sidor i originalversion (ej engelska) ökar stadigt. Engelskan hade till en början ett språkligt monopol på internet, eftersom det var skaparnas modersmål, men det har skett en minskning från 80% engelska år 2000 till 60% engelska år 2004, och detta trots att man för bara några år sedan talade om internet som ett kraftfullt redskap för att sprida engelskan i världen.

I ljuset av det som sagts ovan måste man betänka dels att spridningen av information och kunskap – oavsett vilka medier som används – i allt högre grad sker på en mängd originalspråk, dels att det är nödvändigt att kunna förstå flera språk för att kunna tillgodogöra sig denna information och kunskap (även om man inte behärskar språken i övrigt, Castagne 2002). Även vissa amerikaner börjar inse detta. I en artikel i en dagstidning i Boston som översattes till franska och publicerades i *Courrier International* dras följande slutsats: ”Det är inte på grund av att engelskan globaliseras som vi som enbart talar engelska snart kommer att kunna diskutera och utbyta tankar med vem som helst som har något att säga. Om vi vill kunna kommunicera på ett nyanserat sätt, även utanför vissa yrkesområden, så gör vi klokt i att följa andras exempel och bli åtminstone tvåspråkiga.”

I och med detta var ICE:s främsta mål fastställt: information och kunskap skall enkelt och effektivt kunna spridas och tillgodogöras av alla:

- **Information** är den verkliga rikedom – att tala två eller tre språk och kunna förstå ytterligare fyra eller fem ger tillgång till en ofantlig kunskapskälla och gör det möjligt att på ett mer effektivt sätt utbyta idéer och kulturella och industriella innovationer.

- Flerspråkighet gör enligt ICE större delen av de europeiska medborgarna **oberoende** i de flesta vardagliga situationer, både i arbetslivet och privat.

2 Hur har EuRom4-programmet utvecklats?

2.1 Forskargruppernas sammansättning

De olika forskargruppernas sammansättning varierar för varje projekt. Vissa projekt, som EuroCom, har skötts av ett team som vid behov kallat in ”externa rådgivare”. Andra projekt som EuRom4 och Galatea har skötts av ett samordnarteam som i sin närhet haft medarbetarteam från ett land där man talar något av de i projektet aktuella språken.

I de flesta forskargrupper har funnits kompetens i form av universitetsprofessorer, docenter, doktorander och infödda lärare för vart och ett av de aktuella språken. Vissa projekt som EuroCom och Galatea har baserats på kompetens och erfarenhet hos specialister på ett eller flera främmande språk och främmande språks didaktik, medan forskarna i projektet EuRom4 i stället var lingvister i ordets snävare bemärkelse (specialister på språket som system), inte experter på undervisning i främmande språk.

2.2 Exakt definition av relevanta parametrar

Med hänsyn till forskargruppernas speciella sammansättning – utan experter på de utländska språkens didaktik – anordnade man inom EuRom4-programmet sessioner för empiriska observationer som fick utgöra basen för utarbetandet av programmets metodik och metod: diverse tester med texter som frivilliga försökspersoner fick läsa, observationer av deras reaktioner på texterna, urval av texter, val av lexikalisk och grammatisk information som skulle ges, konstruktion av kontrastivt grammatiskt material, jämförelse av projektets resultat med andra försök, etc.

Tack vare dessa observationer kunde man också fastställa mycket exakt vilka parametrar som var relevanta:

- Språk: spanska, franska, italienska och portugisiska
- Sessionernas längd: 1 timme och 30 minuter (30 minuter per språk)
- Målgrupp: vuxna – framför allt studenter – som talar minst ett av de fyra aktuella språken flytande (infödda eller på motsvarande nivå)
- Metodik: gruppen arbetar tillsammans för att uppnå läsförståelse samtidigt i flera besläktade språk under överinseende av en ”förmedlare”.
- Lärandemål: läsförståelse (nivå B2 i den europeiska referensramen) på tre av

de fyra aktuella språken. Hörförståelse var från början tänkt att ingå i projektet men uteslöts efterhand av olika skäl.

- 5 grundläggande principer:

- Maximal användning av ”transparenta” zoner
- Användning av ersättningsord: ”machin – machiner”
- Helhetsförståelse eller stegvisa inferensstrategier
- Stöd av ljudinspelningar
- Grammatikundervisning på begäran

- ”Förmedlaren” roll och profil: de just nu verksamma instruktörerna inom projektet har en profil som liknar en lingvists. De har mer eller mindre fördjupade språkliga och kontrastiva kunskaper i de 4 språken (målsättningen kräver inte att man kan alla fyra språken flytande) och är utbildade i projektets metod.

- En typisk sessions förlopp: De interaktiva grupplektionerna förstärker metodens lekfulla karaktär. Inlärarna får titta på en artikel på ett första språk och lyssna på instruktörens översättning av titeln och infödda talares uppläsning av hela texten på CD-rom.

Instruktören låter dem sedan lyssna på en uppläsning av den första meningen och ber dem översätta den i dess helhet och ersätta alla okända ord med ”machin”. När svårigheter uppstår får de lyssna på avsnittet igen och instruktören ber dem att föreslå kvalificerade gissningar med hänsyn till ämnet och kontexten, eller i nödfall fråga en kamrat.

Instruktören svara alltid på fyra språk och ger alltid firspråkiga dokument till hjälp.

Avslutningsvis föreslår han/hon inlärarna att lyssna på texten en gång till och ber dem försöka känna igen olika avsnitt utan hjälp av det de skrivit. Därefter övergår man till ett annat språk.

2.3 Elektroniskt material

Den elektroniska versionen, som planerades i programmets slutskede, gör det möjligt att utnyttja nya tekniska och pedagogiska möjligheter: tack vare de digitala ljudinspelningarna av infödda talares uppläsning av texterna på CD-romskivan EuRom4, kan en instruktör som inte är expert på de fyra språken erbjuda uppläsningar som varierar både vad gäller rösttyp och dialekt.

3. Några program för mellanförståelighet

3.1. Program för mellanförståelighet i språk besläktade med modersmålet

3.1.1. Interromansk förståelse för personer med romanska språk som modersmål

EUROM4

Språk: spanska, franska, italienska och portugisiska

Målgrupp: vuxna – framför allt studenter – som talar minst ett av de fyra aktuella språken flytande.

Metodik: samtidig inläring av läsförståelse i flera besläktade språk under överinseende av en instruktör.

Lärandemål: att uppnå läsförståelse (nivå B2 i den europeiska referensramen) i tre av de fyra språken. Inlärarna ska kunna läsa medelsvåra dagstidningar och kvällstidningar.

Material: CD-rom med programmet EUROM4. Simultan undervisningsmetod i de fyra språken (slut hos förlaget).

Allmän presentation: Metoden EuRom4, som utvecklats mellan 1989 och 1997 och stöds av Europeiska kommissionens program LINGUA, grundar sig på hypotesen att när man kan ett eller två romanska språk är det lätt att tillägna sig receptiv kompetens på de andra språken. Inlärarna arbetar då samtidigt på fyra språk utifrån autentiska texter med innehåll som baserar sig på ”gemensam kunskap” (tidningsartiklar om internationell politik och samhällsfrågor) för att de lättare ska kunna koncentrera sig på språkträning. Till sitt förfogande har de olika resurser och hjälpmedel såsom sammanfattningar av texterna på de tre andra språken, ljudinspelningar av texterna med melodikurvor för varje mening, översättning av vissa avsnitt av texten, fyrspråkig ordlista, kontrastiva grammatiska moment samt information om de romanskspråkiga länderna. Varje lektion består i att lyssna på en text, läsa den tyst och försöka översätta den med hjälp av transparanta partier. De avsnitt som ”gör motstånd” vid en första genomläsning dekrypteras tack vare de olika hjälpmedlen, som inläraren använder i mån av behov. Programmet är upplagt med lektioner på en och en halv timme per gång (30 minuter per språk). Det finns förslag på inlärningsgång, men det är möjligt att fritt röra sig mellan texterna och informationen som i en liten uppslagsbok och att alltså hitta egna mångspråkiga vägar (genom att till exempel byta arbetsspråk).

GALATEA

Språk: franska, italienska, spanska, portugisiska

Målgrupp: gymnasieelever, studenter och vuxna (självinläring) såväl som barn och ungdomar i Portugal.

Metodik: Tillägnande av läsförståelse i ett språk åt gången under självinläring.

Lärandemål: Att snabbt uppnå en förmåga att förstå ett romanskt språk för att kunna läsa till exempel dagstidningar.

Material: sju CD-romskivor för självinläring som kan användas i nätverk

Allmän presentation: Galatea har utvecklats av ett internationellt team lett av LIDILEM (Laboratoire de linguistique et didactique des langues étrangères et maternelles, Laboratorium för främmande språks och modersmålets lingvistik och didaktik), vid universitetet i Grenoble 3. Med Galateas CD-romskivor utvecklar inläraren snabbt en känsla för de romanska språken, varefter han/hon tränar sin förståelse av skrivna texter på ett av målspråken. Metoden siktar på att stimulera tidigare kunskaper och reflektion kring det aktuella språket med hjälp av ett nätverk av texter, såväl talade som skrivna. Progressionen grundar sig på interaktivitet: lekfulla övningar ska locka inlärarna till att söka betydelse i texterna och stimulera dem att själva upptäcka språket. Arbetsgången på CD-romskivan och varje inlärares övningar sparas. Varje inlärare får således en loggbok som han/hon kan studera tillsammans med handledaren för att sammanfatta arbetet, komplettera inlärningsprocessen, ifrågasätta sina strategier eller ändra teknik ...

GALANET

Språk: portugisiska, italienska, spanska och franska

Målgrupp: studenter (på högskolenivå, språkskolor och gymnasier) samt vuxna som inte studerar men som kan minst ett romanskt språk, antingen som modersmål eller som främmande språk.

Metodik: Galatea

Lärandemål: Galanet är en plattform med en flerspråkig inlärningsgång som grundar sig på projektpedagogik och även utvecklar kunskap i samarbete och ömsesidig hjälp. I den mån det inte enbart handlar om att förstå texter utan även interventioner och argumentering från andra inlärare, uppövas här en specifik kompetens i hur man uttrycker sig på modersmålet och kan göra sig förstådd av en ännu oerfaren talare.

Material: interaktiv plattform på internet.

Allmän presentation: Med en plattform för distansundervisning på internet ger projektet Galanet romanskspråkiga talare en möjlighet att kommunicera med varandra på sitt

modersmål eller på de andras språk helt efter sitt önskemål. Flerspråkighet och interkulturell kommunikation uppmuntras av att man samlas kring ett gemensamt projekt, en ”pressklipp-bok”. Plattformen har kurser med en längd på ungefär 10 veckor. Den fungerar enligt självinlärningsprincipen med eller utan handledare. En kurs består av flera etapper då olika grupper först lär känna varandra, sedan kommer överens om ett gemensamt tema, samlar in texter om det valda temat och diskuterar dem på plattformens forum innan man ”publicerar” det slutliga flerspråkiga materialet. Kommunikationen underlättas av plattformens många verktyg och resurser (övningar som tränar upp mellanförståelse, kortfattad grammatik, beskrivningar av morfologiska motsvarigheter mellan de romanska språken etc.).

ITINÉRAIRES ROMANS

Språk: katalanska, spanska, franska, italienska, portugisiska och rumänska

Målgrupp: gymnasieelever

Metodik: ?

Material: Internetplats

Mål: Här gäller det framför allt att göra inlärarna intresserade genom att berätta en historia, en saga och en berättelse som illustrerats med seriebilder. I andra hand vill man underlätta för inlärarna att identifiera de romanska språken såväl muntligt som skriftligt. Man vill också införa strategier för persektion och identifikation av några grundläggande talakter i sex språk (såsom att hälsa, att säga vem man är, hur gammal man är och varifrån man kommer...) som läraren eventuellt kan komplettera, utvidga eller förbättra. Man hoppas också förmedla en lust att fortsätta inläringen av ett andra, tredje, eller rentav fjärde språk genom att få inlärarna att förstå hur närstående de aktuella språken är och att de kan gå från ett språk till ett annat och att hela tiden falla tillbaka på de(t) språk som de kan.

Allmän presentation: Inom ramen för sina kampanjer för språkundervisning har Union Latine (Den latinska unionen) skapat projektet *Itinéraires romans* med ett generellt mål att främja studiet av många språk i skolan och som mera specifikt vill verka för ett igenkännande av språken och möjligheterna till mellanförståelse. I *Itinéraires romans* ingår flera moduler med olika teman som har det gemensamt att de ska få unga surfare att upptäcka de många språkliga och kulturella band som förenar de neolatinska språken.

EUROMANIA

Språk: spanska, franska, italienska, occitanska (provensalska), portugisiska och rumänska

Målgrupp: elever i de romanskspråkiga länderna i åldern 8-11 år

Metodik: under utarbetande

Material: EUROMANIA finns i pappersformat på fem språk att välja bland. Vart och ett innehåller 18 ämnesmoduler och en CD med ljudillustrationer. På en webbsajt finns en stor databank för inläraren och läraren.

Mål: Lärandemålet är mellanförståelighet mellan språk av samma familj. Ämneskunskaper och –färdigheter, som är gemensamma med kursplanerna i de europeiska länder vars språk är involverade, byggs upp med hänsyn till samtliga språk inom en familj. Samtidigt bygger eleverna upp ett metalingvistiskt kunnande som gör att de bättre behärskar sitt källspråk och blir medvetna om sin tillhörighet till Romanias större värld.

Allmän presentation: EUROMANIA är en metod för ämnesinläring i skolmiljö som utformats på initiativ från lärarhögskolan i Midi-Pyrénées. Den didaktiska helheten ger de kulturella och historiska kunskaper som behövs för att inlärare på nybörjarstadiet ska kunna fatta tycke för de romanska språken.

3.1.2 Mellanförståelighet i germanska språk för personer med tyska som modersmål

IGLO (Mellanförståelighet i germanska språk on-line)

Språk: tyska, engelska, danska, isländska, nederländska, norska och svenska

Målgrupp: vuxna som behärskar ett av programmets språk

Metodik: inläring av läsförståelse i ett språk åt gången genom självläring

Undervisning: distansträffar på Hagens (Tyskland) nätuniversitets hemsida

Mål: att främja mellanförståelighet inom den germanska språkfamiljen och att ge inlärarna ett verktyg som ger språkkunskaper på mycket kort tid jämfört med traditionell språkinläring.

Allmän presentation: Eftersom programmet baserar sig på en jämförande beskrivning av de aktuella språken och deras släktskap på lexikal, grammatisk och fonologisk nivå, kan språkvetare fördjupa sina kunskaper om den germanska språkfamiljens diakroniska utveckling och geografiska spridning. Men programmet är också anpassat för en publik som enbart vill öva upp sin mellanförståelighet inom denna språkfamilj. Varje inlärare har tillgång till information om de sju språken men lägger sin väg kring ett språkpar: det språk han/hon redan behärskar (hans/hennes källspråk) och det språk han/hon vill lära sig förstå genom läsning av texter. Tre moduler med en mycket noggrann progression finns då att tillgå. De texter som erbjuds är inte alla autentiska, de som konstruerat metoden har valt att låta inlärarna i början arbeta med en så transparent text (samma text, översatt till alla språk) som möjligt. Så är det med alla texter i den första modulen. I modul två studerar man autentiska texter, men med samma tema i de sju språken. Den avancerade modulen slutligen innehåller texter som är

oberoende av varandra. Dessutom ges arbetsinstruktioner för texterna först på källspråket, och när sedan nivån på förståelsen höjts, ges de mer och mer på målspråket.

3.2 Program som gäller mellanförståelighet i språk som är besläktade med modersmålet OCH modersmålets grannspråk

EUROCOM

Språk: sex romanska språk för EuroComRom. EuroComGerm-gruppen arbetar för närvarande med mellanförståelighet för engelska, nederländska, danska och svenska. En del EuroComSlave är också planerad.

Målgrupp: från början språkstudierande. Försök bedrivs också med skolelever. Enligt en trestegsmetod ("sju silar") ska inlärarna allt efter ambitionsnivå kunna fördjupa sina kunskaper i de valda språken eller "nöja" sig med att lära sig förstå dem.

Metodik: inläring av passiv läsning i ett språk åt gången enligt den s.k. "sju silsmetoden", men grammatisk information ges samtidigt på alla språk i samma familj. Källspråket är ett redan inlärt romanskt språk, men transfer kan också ske från andra språk, till exempel tyska eller engelska.

Material: olika CD-romskivor och EuroComs hemsidor

Mål: Genom att träna förståelsekompetensen i olika språk, har EuroCom-programmet som mål att utveckla en flerspråkig receptiv kompetens hos inlärarna. Den infinner sig tack vare att man blir medveten om de kognitiva processer som metoden ger upphov till. När man tolkar texter ber man inlärarna att högt formulera de mentala förlopp som fått dem att konstruera betydelse. På så sätt hjälper man dem att utveckla ett kognitivt verktyg (monitor) baserat på de upptäckter de själva gjort då de arbetat med målspråken. Detta verktyg bör kunna överföras till andra språk och andra inläringssituationer.

Allmän presentation: Den tyska gruppen av EuroCom ägnade sig till en början åt romanska språk (EuroComRom) som det gällde att få tyskspråkiga inlärare att tillägna sig läsförståelse i. En metod utarbetades, principen om sju silar ("sept tamis"). Den är bland annat grundad på kontrastiva studier mellan dessa språk och på forskning om inlärningsprocessen. Den gör det möjligt att uppnå en allt mer förfinad förståelse genom att utsätta de utvalda texterna för en successiv filtrering genom sju verktyg med vilka inlärarna först uppmanas att öva sig. Filtringen gör att man kan dela upp de romanska språkens språkliga drag i två fundamentala kategorier: transferbaser och profilformer (som bara existerar i ett av dessa språk).

ICE (Europeisk mellanförståelighet)

Språk: för närvarande omfattar ICE-programmet fem romanska språk (franska, spanska, italienska, portugisiska och rumänska) och tre germanska språk (engelska, tyska och nederländska).

Målgrupp: vuxna vars modersmål, andra eller tredje språk är besläktat eller grannspråk med de aktuella språken.

Metodik: samtidig inlärning av läs- och hörförståelse i flera besläktade språk under överinseende av en instruktör eller genom självinlärning.

Material: ICEs DVD-rom (som är under utveckling) fungerar som hjälp för läraren eller vid självinlärning och innehåller flera utbildningar som siktar på att lära ut kompetens i skriftlig och muntlig förståelse i flera europeiska språk och ny kompetens i att uttrycka sig skriftligt och muntligt på sitt modersmål i avsikt att uppnå en bättre flerspråklig kommunikation:

- Inlärningsmodul för läsförståelse i tre romanska språk (däribland spanska, franska, italienska, portugisiska och rumänska) för romanskspråkiga: 48 timmar.
- Inlärningsmodul för läsförståelse i tre germanska språk (engelska, tyska och nederländska) för fransktalande: 96 timmar.
- Övningsmodul för hörförståelse (under utvärdering)
- Övningsmodul för förståelse av facktext: industri, handel, banker, turism, journalism, museer, transport, ... (under utvärdering)

Som resultat av framtida forskning kommer materialet att utökas med nya inslag.

Mål: skriftlig mellanförståelighet i besläktade språk: B2/C1 nivå (europeisk ram); skriftlig mellanförståelighet i grannspråk: B1/B2 nivå; muntlig mellanförståelighet: ingen bestämd nivå (under utveckling).

Allmän presentation: Inom ICE-programmet studerar sedan 2001 forskare från olika länder verktyg som gör information och kunskaper tillgänglig på flera språk. Målet med ICE-programmet är att i tvärvetenskaplig samarbetsanda bedriva öppen, konkret och effektiv forskning kring mellanförståelighet folken emellan, och svara på aktuella konkreta behov. ICE-programmet har utarbetats efter grundforskning och tillämpad forskning och vill utveckla en mycket praktisk mellanförståelighet som ska underlätta ”kommunikans” (”kommunikationsmöjligheterna”) dels inom området för informationstilläggen, därför att kommunikansen på ett mycket praktiskt sätt medger flerspråkig informationsvakenhet och teknologi, dels inom området för informationskommunikation, därför att den lär ut hur man kommunicerar koncist, klart och korrekt, vilket är väsentligt inom industriella och

ekonomiska utbyten för att inte tala om hur mycket detta skulle kunna sänka kostnaderna på olika nivåer.

Utvecklingsmöjligheter: ICE-programmet har lagt ut flera riktlinjer som skulle kunna inspirera till förnyelse av undervisningen i främmande språk i Europa: till exempel att samtidigt och kontrastivt tillägna sig språkförståelse inom en språkfamilj innan man börjar utveckla uttrycksförmågan i ett eller flera av dessa språk. En plan för stor ”spridning” har lagts fram: lite överallt ska forskare arbeta med olika grupper i flera regioner i Europa och världen (där samma språk talas). Avslutningsvis kommer allt att förenas i en stor väv av mellanförståelighet: ICE i romanska språk, ICE i germanska språk, ICE i slaviska språk, ICE i skandinaviska språk, ...

4. Några erfarenheter, möjligheter och problem som noterats inom ICE-programmet

4.1 Mellanförståelighet och utbildning: ett effektivt och funktionellt tillvägagångssätt över en hel kontinent

Tack vare veckoträffar som anordnats sedan 2001 och då ICE-teamet empiriskt kunnat studera den strategi som används vid inläring av flera främmande språk finns nu bevis för att om vi vill nå våra mål, måste vi utveckla de metodologiska principerna i ICE-metoden (vilka redan presenterats i flera artiklar) och framför allt använda den inlärningsstrategi som utnyttjar redan existerande kunskap i och om modersmålet, det vill säga anpassa metoden till individen snarare än att anpassa individen till metoden.

4.2 Kunskapsutvinning i nätverk

Under våra observationer har vi kunnat konstatera att när vi försöker förstå en text på ett ”främmande språk”, det vill säga ett språk som vi inte kan, men som är närstående (det betyder inte nödvändigtvis att det tillhör samma familj) ett annat språk som vi redan kan, vårt modersmål eller ett främmande språk, sätter vi ganska lätt ihop de ”transparenta” segmenten i språken (inte enbart lexikala, utan även syntaktiska och fonologiska). Vi kan också med stor regelbundenhet förstå segment som inte verkade särskilt transparenta vid första anblick, eller som kan förbli icke-transparenta, även om vi har gissat oss till dem.

Denna kunskapsutvinning bestyrktes och effektiviserades rejält när det bestämts att flera språk ur samma familj skulle användas under samma lektion. Det är enklare att skapa ett nätverk för att inhämta och memorisera kunskap mellan fyra språk än mellan enbart två språk.

När man samtidigt tar upp flera språk ur samma familj, nöjer man sig inte med att konstatera närvaron eller frånvaron av ekvivalens mellan målspråket och modersmålet. Man skapar ett nätverk för likheter och olikheter, och förståelsen för språken uppnås inom detta nätverk.

Därmed börjar våra studenter en lingvistisk resa och blir blivande komparativister:

- Portugisiska och franska har nasalvokaler, men inte de två andra språken;
- Det finns två stora lexikala källor i franskan, en lärd och en folklig, men bara en enda i de tre andra språken. Exempel: *aveugle/cécité*
- Omvänd ordföljd finns i de fyra språken men är mycket vanligare och flexiblare i de tre andra språken än i franskan.

Naturligtvis gäller den här iakttagelsen mellan de språk som tillhör olika familjer:

- den semantiska bördan är fördelad på olika sätt: i de germanska språken ligger huvudbetydelsen i partikeln eller prefixet (*to go in, out*) medan den i de romanska språken ligger hos verbet (*entrer, sortir*). Ett prototypiskt exempel: *He is running across the street*
- om det finns väsentliga skillnader mellan konsonanterna i de fyra språken GB-D-NL-F, ligger de inte så mycket i konsonanternas produktion, utan mera i deras frekvens och deras association till andra ljud. Vi har ännu inte avslutat våra systematiska studier, men vi kan ändå påstå att 4 % av de nederländska orden i våra korpusar innehåller ett 'jod' mot enbart 0,01 % av de franska
- i franskan är 75 % av stavelserna öppna; i tyskan och nederländskan är 75 % av stavelserna slutna

När eleverna gör denna resa till språkets medelpunkt och undan för undan genom språket upptäcker "l'Autre" (den andra, den som är annorlunda), hjälper denna erfarenhet dem efter hand att förstå att de kan göra sig förstådda på sitt modersmål genom att ANVÄNDA SIG AV HELA DEN LEXIKALA OCH SYNTAKTISKA RIKEDOM som finns i ett språk för att anpassa ordförrådet eller syntaxen i sitt tal till sin publik (romansk, germansk, fackkunnig, ...), eftersom det ofta, i alla språk, finns flera mer eller mindre produktiva organisationssystem som aktiveras mer eller mindre samtidigt:

- att använda 'rapide' istället för 'vite' gentemot de andra romanska språken;
- 'auto(mobile)' istället för 'voiture' gentemot tysktalande;
- 'bouquin' istället för 'livre' gentemot germanska och nordiska språk (GB: 'book', NL: 'Boek', D: 'Buch', DK: 'bog', S: 'bok', N: 'bok');

- 'durant' istället för 'pendant' gentemot nederländska talare ('gedurende');
- att använda agentkonstruktionen på subjektsp platsen 'j'aime chanter' gentemot portugisisktalande ('gosto de cantar'), men på objektsp platsen 'ça me plaît de chanter' gentemot spansktalande ('me gusta cantar').

Förutom att göra oss mer uppmärksamma på den "andre/a", dennes/as sätt att tala, att tänka, på vad han/hon är, utvecklas genom detta en språklig skicklighet i modersmålet som många av våra studenter med franska eller andra språk som modersmål inte hade före kursen.

4.3 Erfarenhet av inläring av förståelse av flera språk

Vår metod är populär hos kursdeltagarna:

- Enligt den erfarenhet vi redan har med EuRom4-metoden och som bekräftats av erfarenheterna med ICE, har efterfrågan för franska ökat ordentligt så snart inlärnarna informerats om att de inte är tvungna att uttrycka sig på franska. Många vägrar lära sig franska för att de tycker att det är ett språk som är svårt att tala och ännu svårare att skriva, även om de tycker om det franska språket och det som det står för. Vi har noterat samma reaktion hos fransmän när de vet att de inte behöver uttrycka sig på tyska, nederländska eller portugisiska.
- i slutet av vår utbildning säger deltagarna att de uppnått de mål som satts upp och dessutom överraskande nog haft mycket roligt, och därmed fått tillbaka smaken för att upptäcka språk. En stor del av dem vill fortsätta eller vill åka på studieresor till de länder där de studerade språken talas, när de inte ber om att få lära ut vår metod. Mer än hälften av dem bestämmer sig för att anmäla sig till franskkurser för att också lära sig att tala och skriva franska. De är inte längre rädda!

Enligt vad flera av våra tidigare kursdeltagare upplevt, utan att vi egentligen har några precisa siffror, verkar det som om den förståelsekompetens de uppnått gjort att de lättare och snabbare har kunnat lära sig att uttrycka sig på ett av de främmande språk de kommit i kontakt med.

4.4. Begreppet "språkväg"

Vid analysen av de snabbare studiegångarna med samtidig undervisning i förståelsen av flera grannspråk (t.ex. tre germanska språk för en grupp romanskspråkiga elever), kom vi snabbt inom ICE-programmet att intressera oss för frågan om huruvida kunskap i ett eller flera språk

behövdes för att underlätta förståelsen i en viss språkfamilj. Enligt våra observationer var svaret jakande.

Om exempelvis en grupp fransktalande med franska som L1 vill kunna förstå flera germanska språk, är det bra att utgå från förståelsen i franska som L1 och engelska som L2.

I ett annat fall är det en grupp med något annat romanskt språk än franska som L1 som vill kunna förstå flera germanska språk. Då är det bra att utgå från kunskapen i detta romanska L1 som inte är franska för att uppnå förståelse i de tre andra romanska språken, däribland franska, och sedan använda kunskapen i L1 och förståelsen av framför allt franska som främmande språk för att uppnå förståelse i tyska och nederländska och för att dessutom ytterligare förbättra franskan (och engelskan?).

Men hur skulle det gå om L1 inte tillhörde någon språkfamilj som var granne med den språkfamilj som skulle läras in?

Ett exempel som vi har provat sedan sju år i Nice är en kurs med samtidig undervisning i förståelse av flera romanska språk för en blandad grupp inlärare med Erasmusstudenter från t.ex. universiteten i Thessaloniki, Tallinn och Warszawa. Där används kunskaper i L1, i franska som främmande språk (nybörjar- eller mellannivå) och ibland i andra kända ickeromanska språk för att uppnå förståelse i spanska, italienska och portugisiska och för att förbättra kunskaper och färdigheter i franska som främmande språk (lektioner på franska).

Å andra sidan tycks ju franskan och engelskan befinna sig i centrum av Västeuropas språkliga nät. Men så fort man förflyttar sig geografiskt, blir det klart att ett eller två andra språk kommer att få spela ”språkbro”. Våra första observationer visar exempelvis att om jag som fransktalande vill förstå svenska, så borde det gå via nederländska utan att jag skulle behöva lära mig tala nederländska.

Varje språk kan så i sin tur bli ”språkbro” för ett visst område. I ett av våra pågående projekt håller vi på att upprätta ett språkligt nät där språkbroarna skall markeras.

4.5 Ett tillfälligt hinder vid utbildningen av språklig mellanförståelighet: utbildningen av lärare

Trots ett positivt mottagande av den här metoden i de tiotal länder där den presenterats och använts reser sig ett avgörande hinder för dess spridning: utbildningen av lärare.

En del personer, som utbildats i ett främmande språk och är övertygade om att deras uppdrag är att lära eleverna det främmande språket helt och fullt vad gäller litteratur, kultur och ibland lingvistik (en fullständighet som vi sedan länge vet är omöjlig), motsätter sig den här sortens undervisning som de anser ofullständig, oprecis, bristfällig och ovärdig.

Andra, som är besvikna över elevernas resultat och därmed över sig själva, går ibland av hopplöshet med på att använda den här metoden. Men deras grundläggande utbildning, som inte tar hänsyn vare sig till mångfald eller jämförelse, inverkar så mycket på deras sätt att undervisa att de omedvetet vägrar släppa taget och acceptera såväl elevernas brister som deras egna.

Det är därför som man främst med stöd från franska kultur- och kommunikationsministeriets DGLFLF och från Bryssel håller på att utarbeta ett projekt för lärarutbildning för att sprida metoden bland lärare inte enbart i språk utan även andra berörda ämnen som historia och geografi.

5. Avslutning

Det sägs ofta att valet av flerspråkighet bara skulle stödjas av Frankrike med avsikten att försvara det franska språkets intressen mot det engelska språkets. Men en sådan inställning skulle strida mot Frankrikes kulturella tradition, ja, rentav strida mot Frankrikes eget bästa och bara stärka konkurrenten. Om, som M. N'Diaye (2004) hävdar, den framtida relationen mellan franskan och engelskan i det franskspråkiga Afrika beror på den internationella situationen och den solidaritet och söndring inom den franskspråkiga rörelsen som kommer att ligga bakom den, väljer Frankrike genom att stödja valet av flerspråkighet en annan tanke, en annan erfarenhet i världen: en enad och samtidigt mångsidig värld som bara kan styras i en multilateral anda. Och franskan, som historiskt sett betraktats som ett förenande språk, kommer att på ett naturligt sätt göra denna ”nya” tanke till sin.

Då vi noterat det intresse som internationella deltagare har av kurser i språklig mellanförståelighet, har vi blivit övertygade om att mellanförståelighet (smetoden) utgör en av de sociala, lingvistiska och kulturella komponenterna i en varaktig utveckling i Europa och i andra stora delar av världen.

Mellanförståelighetsprojekten innebär således inte enbart en innovation inom kultur och kommunikation utan även och framför allt en strategisk innovation.

(Översättning: studenter på Översättarprogrammet i Uppsala under överinseende av Kerstin Jonasson: Lisa Eklund, Margareta Jonasson, Charlotte Sjögren, Teresia Strömgren, Ebba Sturesson, Lisa Söderbäck, Ann Tärnblom.)

Bibliografi

- Blanche-Benveniste, C. (dir.), 1997, *EuRom4. Méthode d'enseignement simultané des langues romanes*, Florence, La Nuova Italia Editrice, 762 p.
- Boerestam, U., 2002 : “ Interscandinavian comprehension and Scandinavian community : ideal or real ? ”, in Caduc & Castagne (eds.) Disponible sur : <http://ancilla.unice.fr/~brunet/pub/ulla.html>
- Caduc, E. & E. Castagne (eds.), 2002, *Pour une Modélisation de l'Apprentissage Simultané de plusieurs Langues Apparentées à partir de la méthode EuRom4*, Nice, Publications de la Faculté des LASH, 130 p. Disponible sur : <http://ancilla.unice.fr/~brunet/pub/apprentissage.html>
- Castagne, E. (ed.), 2004, : *L'avenir du patrimoine linguistique et culturel de l'Europe. Actes du colloque international organisé le 3 juillet 2003 à Reims*. Disponible sur : <http://logatome.free.fr/aplce2003.pdf>
- Castagne, E. (à paraître en 2006) “ Quel choix linguistique pour un développement durable en Europe ? Une multiplicité qui est une et une unité qui est multiple ” : conférence présentée le 5 décembre 2004 à l'Université d'Athènes au 5e Congrès panhellénique des Professeurs de FLE
- Castagne, E., 2005a, “ Intercompréhension européenne et plurilinguisme : propositions pour quelques aménagements linguistiques favorisant la communication plurilingue ”, Aachen, Shaker-Verlag, série ‘Editiones EuroCom’ Band 21. Disponible sur : <http://logatome.org/publicat/Frankfort2004.pdf>
- Castagne, E., 2005b, “ Le programme 'InterCompréhension Européenne' (ICE) ou comment utiliser la linguistique contrastive pour mieux se comprendre en Europe ”, in Christian Schmitt & Barbara Wotjak(eds), 2005, *Beiträge zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich. Akten der gleichnamigen internationalen Arbeitstagung (Leipzig, 4.10. – 6.10.2003)*, Band 1, Romanistischer Verlag, Bonn.
- Castagne, E., 2002a, “ Intercompréhension et inférences : de l'expérience EuRom4 au projet ICE ”, in Caduc & Castagne (eds.) Disponible sur : <http://logatome.org/publicat/Nice2001.pdf>
- Castagne, E., 2002b, “ Comment accéder à l'intercompréhension européenne : quelques pistes inspirées de l'expérience EuRom4 ”, in *Ein Kopf – viele Sprachen : Koexistenz, Interaktion und Vermittlung*, Aachen, Shaker-Verlag, série ‘Editiones EuroCom’ Band 9, pp. 99-107. Disponible sur : <http://logatome.org/publicat/Munich2001.pdf>
- Crystal, D., 1997, *English as a Global Language*, Cambridge University Press.
- Dabène, Louise et al. (eds), 2002, *Galatea : Méthode pour francophones d'entraînement à la compréhension de l'espagnol, de l'italien et du portugais*.
- Graddol, D. 2006, *English Next*, Plymouth, British Council. Disponible sur : <http://www.britishcouncil.org/files/documents/learning-research-english-next.pdf>
- Graddol, D., 2000, *The Future of English*, rapport commandé par le British Council publié par The English Company (UK) Ltd (première édition en 1997),. Disponible sur : <http://www.britishcouncil.org/learning-elt-future.pdf>
- Graddol, D., 1999, “ The Decline of the Native Speaker ” in Graddol & Meinhof (eds.), 1999, *English in a Changing World*, revue de l'Association Internationale de Linguistique Appliquée, n°13.
- Hagège, C., 2004, “ Le plurilinguisme européen ”, in Castagne (ed.) 2004.
- Kichenassamy, S., 2004, “ La compréhension inter-linguistique en Inde ”, in Castagne (ed.) 2004.
- Klein, Horst / Stegmann, Tilbert, 2000, *EuroComRom – Die sieben siebe : Romanische Sprachen sofort lesen können*. Aachen : Shaker.
- N'Diaye, M., 2004, “ Les tendances linguistiques liées à la mondialisation en Afrique : le rapport français / anglais ”, in Castagne (ed.) 2004.

Andra källor

- “ Cause toujours ! A la découverte des 6700 langues de la planète ”, *Courrier international*, Hors-série culture mars-avril-mai 2003.
- “ Guerre et paix des langues ”, *Courrier de l'UNESCO* avril 2000. Egalement disponible sur internet

http://www.unesco.org/courrier/2000_04/fr/doss0.htm

“ L’explosion des nationalismes : de Valmy à Maastricht ”, *L’histoire*, n° spécial juillet-août 1996

“ La langue d’Homo erectus ”, *Sciences et avenir*, hors-série n°125, janvier 2001.

Les langues dans l’Union élargie : pour une Europe en V.O. Rapport d’information de l’Assemblée Nationale n° 902 présenté par Michel Herbillion (député).

“ Les Langues, parlons-en ”, *La Libre Belgique*, janvier 2003. Egalement disponible sur internet <http://www.lalibre.be/dossier.phtml>

“ Parler plusieurs langues ”, *Soleo*, la revue de l’Agence Socrates-Leonardo da Vinci, n°5, juin 2003

“ Un entretien avec Claude Hagège : ‘L’Europe devra se construire en restant fidèle à sa tradition de multilinguisme’ ”, *Le Monde*, 04/02/1993.

Internet

CELV <http://www.ecml.at/>

EOLE <http://www.ciip.ch/ciip/index.htm>

EUROCOM <http://www.eurocomcenter.com>

EUROM4 <http://www.up.univ-mrs.fr/delic/Eurom4/>

EVLANG <http://plurilingues.univ-lemans.fr/>

GALANET <http://agora2.grenet.fr/GALANET> ou <http://galanet.free.fr/>

Contact : galanet@u-grenoble3.fr

GALATEA <http://www.u-grenoble3.fr/galatea>

ICE <http://logatome.org>

Contact : ec@logatome.org

IGLO <http://www.hum.uit.no/a/svenonius/lingua/index.html>

http://tea.fernuni-hagen.de/Iglo/Install/kurs/course_6883.htm

ILTE http://www.lu.hiof.no/~bu/ilte/report/report_part2.html

ITINERAIRES ROMANS <http://dpel.unilat.org/DPEL/Creation/IR/index.fr.asp>

LEA http://www.ecml.at/mtp2/LEA/html/LEA_F_pdesc.htm